

МЦПД

Міжнародний
Центр
Перспективних
Досліджень

ГРОМАДСЬКЕ АНТИКОРУПЦІЙНЕ РОЗСЛІДУВАННЯ

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Київ, 2015

Практичні рекомендації підготовлено в рамках проекту «Коаліція регіональних громадських організацій щодо забезпечення контролю за використанням державних фінансів», який реалізується у рамках британської програми «UK-UA: Підтримка реформ в Україні» (Department for International Development, the United Kingdom). Думки та погляди, висловлені у матеріалах видання, можуть не відповідати позиції грантодавця.

Посольство
Великої Британії
в Україні

Автор:

Ярослав Ковальчук,

директор департаменту внутрішньої політики МЦПД

ЗАМІСТЬ ПЕРЕДМОВИ

В умовах, коли нові антикорупційні органи тільки формуються, а боротьба з корупцією в Україні є пріоритетом №1 як для громадянського суспільства, так і для іноземних партнерів, саме громадські активісти можуть сприяти підвищенню прозорості при використанні державних фінансів на місцевому рівні. Одним з ефективних інструментів у руках представників неурядових організацій, які прагнуть внести свій вклад у боротьбу з корупцією, є використання інформації з відкритих джерел для моніторингу державних закупівель.

Хоча законодавство гарантує відкритий доступ до подібної інформації, до певної міри це – детективна робота. Потрібно уважно відстежувати сотні тендерів, намагаючись знайти найбільш підозрілі (очевидно завищена ціна; компанії, які беруть участь у тендері, пов'язані між собою; закупівля проводилася в одного учасника тощо).

Чому цим мають займатися саме представники громадських організацій? Місцеві активісти краще розуміють зв'язки між місцевими компаніями, а також між учасниками тендерів та місцевими чиновниками, а також можуть поділитися цією важливою інформацією з представниками ЗМІ або і самі підготувати відповідні матеріали для публікації. Попередження фінансових зловживань при використанні місцевих бюджетів дозволить зекономити кошти для громади, таким чином цілком конкретно та практично вплинувши на життя людей, які живуть в тому чи іншому населеному пункті.

Усвідомлення того, що є незалежні спостерігачі, які відслідковують процес закупівель, стане додатковим стримуючим фактором для осіб, які можуть бути задіяні у корупційних схемах.

ЧИМ ВІДРІЗНЯЄТЬСЯ ГРОМАДСЬКЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ВІД ЖУРНАЛІСТСЬКОГО?

У навчальному посібнику «Журналістське розслідування», виданому Інститутом розвитку регіональної преси у 2008 році, надаються чіткі критерії подібних розслідувань. Відповідно до цього, журналістське розслідування має відповідати трьом параметрам:

- ☑ ґрунтуватися на власній оригінальній роботі журналіста, а не інших людей;
- ☑ оприлюднювати факти, які намагаються приховати від громадськості і які свідчать про порушення її прав;
- ☑ вказувати на проблеми, які є суттєвими для суспільства, узагальнюючи при цьому отриману інформацію, а не обмежуючись висвітленням окремого інциденту.

Громадські антикорупційні розслідування, які ми популяризуємо у нашому проекті, від журналістських відрізняються тим, що вони базуються на інформації з відкритих джерел і можуть висвітлювати окремі випадки, а не лише системні явища.

Таким чином, громадське антикорупційне розслідування – це матеріал, підготований громадськими активістами щодо зловживань при використанні державних коштів (обмеження конкуренції при проведенні державних закупівель, нераціональне використання державних коштів тощо).

Антикорупційні розслідування не обмежуються державними закупівлями, але саме у цій сфері їх проводити найлегше, оскільки багато інформації знаходиться у відкритому доступі. В українських медіа також поширені журналістські матеріали, які базуються на доведенні махінацій з землею (приватизація земельних ділянок за хабарі у

місцевих радах), а також доведення невідповідності способу життя чиновників їхнім деклараціям. Подібні матеріали теж можна надсилати у рамках нашого проекту, хоча ми й усвідомлюємо, що їх може бути набагато менше.

ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

- ✓ **ВИБІР ТЕМИ.**
- ✓ **ФОРМУЛЮВАННЯ ПРИПУЩЕННЯ**
(наприклад: міська рада закупила продукти для дитячих садків за завищеними цінами).
- ✓ **ЗБІР ІНФОРМАЦІЇ** (потрібно дати відповіді на запитання, хто проводив державні закупівлі, чи перевищує заявлена вартість ринкові ціни на аналогічні продукти, скільки учасників взяли участь у тендері, чи пов'язані учасники із організатором тендеру чи один з одним, як пояснюють завищені ціни організатори закупівлі тощо).
- ✓ **СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ** (збереження офіційних відповідей органів влади, фото із офіційного вісника закупівель чи відкритих реєстрів на випадок спроб змінити оригінальні дані).
- ✓ **НАПИСАННЯ ТЕКСТУ ТА НАДСИЛАННЯ У ЗМІ ЧИ/ТА В МЦПД.**

Перед надсиланням статті у ЗМІ рекомендується надати текст на допублікаційну юридичну експертизу, щоб унеможливити собі від можливих судових позовів. МЦПД може допомогти у проведенні подібної експертизи.

ОБОВ'ЯЗКОВІ ЕЛЕМЕНТИ АНТИКОРУПЦІЙНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

- ✓ Орган державної влади чи посадова особа, які можуть бути причетні до зловживань при державних закупівлях.
- ✓ Сума коштів, витрачених з місцевого чи державного бюджетів.
- ✓ Вартість аналогічного товару на ринку (для порівняння навести 2-3 пропозиції на ринку).
- ✓ Розмір втрат місцевої громади від даної закупівлі (витрачені з бюджету кошти мінус вартість аналогічного товару на ринку).
- ✓ Кількість учасників тендера та коротка інформація про них.
- ✓ Запит про проведення даної закупівлі до організатора тендера та реакція місцевої влади на цей запит.

ПРИНЦИПИ ЗБОРУ ІНФОРМАЦІЇ

- ✓ Потрібно зібрати якомога більше фактів: накази, документи, запити.
- ✓ Розмови зі свідками необхідно фіксувати на диктофон.
- ✓ Інформація з документів завжди більш надійна, ніж свідки.
- ✓ Потрібно говорити з кількома сторонами конфлікту.
- ✓ Інформаційний запит – найкращий спосіб «легалізувати» здобуту інформацію.

Формулювання інформаційного запиту – вільне, не потребує підписів і печаток, може бути надіслано у будь-якій формі (факсом, поштою чи навіть усно, з обов'язковою фіксацією вхідних даних такого запиту). Зразки оформлених інформаційних запитів можна знайти на сайті www.dostup.pravda.com.ua, а також на сайтах відповідних державних установ.

Якщо установа, куди направили запит, не є розпорядником даної інформації, вона зобов'язана самостійно переслати цей запит за призначенням.

Інформація має бути максимально конкретною, бажано із зазначенням номера документу, який запитується.

В інформаційному запиті не слід повідомляти мету отримання інформації.

При можливості потрібно сегментувати інформацію та надсилати інформаційні запити у різні установи, щоб таким чином перекресно перевірити отримані дані, а також скласти з невеликих сегментів єдиний «пазл». При цьому автор не привертає до себе надмірну увагу, повідомляючи всю наявну інформацію одному органу.

Вичерпності запиту сприяє підсилення суб'єкта запиту (можна надіслати запит через народного чи місцевого депутата, журналіста тощо).

Розпорядники інформації можуть надавати тільки існуючі документи, а не оброблену інформацію.

Обмеженню доступу підлягає інформація, а не сам документ. Наприклад, єдиними даними, які можуть бути конфіденційними в декларації про доходи, є місцезнаходження майна, ідентифікаційний номер та паспортні дані особи, яка подавала цю декларацію.

СТРУКТУРА СТАТТІ

- ✓ Заголовок (бажано, щоб заголовок привертав увагу, але водночас і відповідав змісту публікації).
- ✓ Вступ або вріз (одне-два речення про формулювання гіпотези розслідування і до чого воно призвело).
- ✓ Основна частина (пояснення етапів розслідування і презентація інформації, отриманої на кожному з них).
- ✓ Підсумок (пояснення, яких збитків зазнала місцева громада чи державний бюджет і яка реакція державних органів на зацікавленість громадськості у конкретному епізоді).

ВИМОГИ ДО ПУБЛІКАЦІЇ

- ✓ Публікація надсилається у форматі Word на окрему електронну скриньку МЦПД anticorruptionstories@gmail.com.
- ✓ Розмір публікації не повинен перевищувати 1200 слів.
- ✓ Таблиці та зображення надсилаються окремими файлами у форматі jpeg.
- ✓ У тексті статті має бути вказано місце, де потрібно вставити те чи інше зображення при верстці.
- ✓ Бажано уникати надто довгих речень, формулювання мають бути чіткими та стислими, щоб полегшити сприйняття тексту читачами.
- ✓ У публікації має бути мінімум моралізаторства та «філософських роздумів» на тему боротьби з корупцією. Головний акцент робиться на фактах, які вдалося назбирати під час розслідування. При цьому факти мають подаватися таким чином, щоб вони були цікаві читачеві.
- ✓ Автор має право на власну оцінку того чи іншого явища, але кожна оцінка повинна мати фактичне підґрунтя.

СПИСОК КОРИСНИХ САЙТІВ

Пошук та відстеження державних закупівель

<https://ips.vdz.ua> та

<https://tender.me.gov.ua/EDZFrontOffice/menu/loginRequired>

Єдиний державний реєстр юридичних осіб

та фізичних осіб-підприємців

<https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch> та

<http://irc.gov.ua/>

Система електронних торгів арештованим майном

<http://torgi.minjust.gov.ua>.

Публічна кадастрова карта

<http://www.map.land.gov.ua/kadastrova-karta>.

Система реалізації конфіскованого та арештованого майна

<https://trade.informjust.ua>.

Єдиний державний реєстр судових рішень

<http://www.reyestr.court.gov.ua>.

Реєстр договорів Фонду державного майна. Реєстр організаторів

аукціонів по відчуженню майна. Потенційні об'єкти оренди

Фонду державного майна. Продаж на аукціоні Фонду державного

майна. Переліки суб'єктів господарювання Фонду державного

майна

<http://www.spfu.gov.ua>.

Дізнайся більше про свого бізнес-партнера

<http://sfs.gov.ua/businesspartner>.

Прозорі закупівлі

<http://tender.ieconomy.org.ua>.

Відкрита база даних державних закупівель «Закупівлі»
<http://z.texty.org.ua/search>.

Відкрита база декларацій чиновників «Декларації»
<http://declarations.com.ua/about>.

Власники елітної нерухомості «Гарна хата»
<http://garnahata.in.ua>.

Investigative Dashboard допомагає викривати
незаконні зв'язки за кордоном
<https://investigative-dashboard-prod.appspot.com>.

База даних офшорних компаній і трастів
<http://offshoreleaks.icij.org/search>.

Найбільша світова відкрита база даних компаній
<https://opencorporates.com>.

Довідник реєстрів міжнародних компаній
<http://www.corpsearch.net>.

Офіційні реєстри компаній світу
<http://www.rba.co.uk/sources/registers.htm> та
<http://www.commercial-register.sg.ch/home/worldwide.html>.

Платний ресурс, у якому об'єднано 10 державних реєстрів
<https://youcontrol.com.ua/>.

ЗРАЗОК АНТИКОРУПЦІЙНОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Анна Бабінець.

Державно-горілчана таємниця.

11 квітня 2012 року.

Економічна правда.

<http://www.epravda.com.ua/publications/2012/04/11/321273/>

Якщо Віктору Януковичу раптом заманеться випити горілочки або пригостити поважного гостя українською оковитою, найімовірніше це буде пляшка «Президентського стандарту».

Саме цією горілкою чи не найбільше пишається Житомирський лікєро-горілчаний завод, який має повне право використовувати у своїй назві слово «президент», бо підпорядкований Державному управлінню справами.

Віктору Януковичу, який любить все дороге, також, мабуть, буде приємно дізнатися, що на його заводі горілку розливають у чи не найдорожчі пляшки у світі. А також, як на справжньому режимному об'єкті, з усіх сил приховують реальний стан справ на виробництві.

Житомирському лікєро-горілчаному заводу понад сто років. Коли 2000-го року Україну відвідав тодішній президент США Білл Клінтон, американське посольство замовило спеціальну горілку «Президентська» саме на житомирському заводі.

В чому секрет успіху? У «поєднанні високої якості з агресивною рекламною політикою», відверто відповів у інтерв'ю «Урядовому кур'єру» гендиректор заводу Олександр Спірідонов.

Та найагресивнішу рекламну політику ДП «Житомирський лікєро-горілчаний завод» веде у Віснику державних закупівель.

30 грудня 2011 року держпідприємство за процедурою «у одного учасника» закупило скляних пляшок на 206 млн грн. Також було закуплено інші товари, включаючи етикетки – і все це загалом на 322 млн грн.

ЗАКУПІВЛЯ ЗРОСЛА У 8,6 РАЗІВ

Звісно ж, усім одразу стало цікаво: **206 млн грн – скільки це штук тари?**

І попри те, що законодавство зобов'язує публікувати інформацію про кількість закупленого товару, саме її у документації про закупівлі якраз і немає.

Для прикладу. На 206 млн грн можна купити близько 200 автомобілів RangeRover. Ця інформація – спеціально для міністра аграрної політики та продовольства Миколи Присяжнюка, який їздить саме на такому авто, а також за посадовими

обов'язками має знати про все, що відбувається на горілчаному ринку. Тим більше на його рідній Житомирщині.

Та може президентському горілчаному заводу і справді треба купити пляшок на таку астрономічну суму?

Для цього дивимось, скільки витратило держпідприємство на склотару попереднього року. Бачимо, що востаннє завод купував пляшки у вересні 2010-го. **Тоді на ці потреби пішли 24 млн грн.** Тобто майже вдсятеро менше.

З того часу курс гривні до долару не змінювався, а інфляція за офіційними даними уряду не перевищила навіть 20%. Отже, які причини для такого подорожчання?

Може, зростання виробництва? Ні.

У повідомленні Житомирської облдержадміністрації про завод читаємо наступне: «На жаль, у 2011 році підприємство знизило обсяги виробництва. Це пояснюється підвищенням акцизного збору на дистильовані алкогольні напої та падінням купівельної спроможності населення. **За I півріччя 2011 року завод виробив 198,8 тис декалітрів горілки, що вдвічі менше, ніж у 2010 році.**»

Очевидно, цю інформацію з сумними нотками про зменшення виробництва облдержадміністрації надав сам завод.

Рахуємо. *198,8 тис декалітрів помножуємо на 2, і отримуємо близько 400 тис декалітрів горілки. Стільки було вироблено у 2010 році на Житомирському заводі.*

Декалітр – це близько 10 літрів. Отже, в 2010 році було розлито близько 4 млн літрів горілки. Якщо ми припустимо, що Житомирський завод розливав виключно у літрові пляшки, то отримуємо ті ж самі 4 млн пляшок.

Нарешті, 24 млн грн ділимо на 4 млн пляшок, і отримуємо вартість однієї пляшки у 4 грн!!! Саме стільки завод сплатив за тару в 2010 році.

Ми також пішли іншим шляхом – зробили розрахунки не для літрових, а для півлітрових пляшок. Щоб дізнатися, скільки коштує порожня пляшка для розливу горілки, дзвонимо за першим-ліпшим оголошенням, знайденим у Інтернеті.

- Скажіть, скільки коштує пляшка? Як на сайті вказано – 60 копійок?
- Так.
- У вас вони всі однакові чи є брендовані? Нам потрібні з тисненням брендів.
- Яких?
- Немає різниці.
- Є різні. А скільки вам треба?
- Нам треба 20 тисяч, тобто 1000 ящиків. Можна, щоб всі були брендовані, однієї марки?
- Можна, все можна.

Отже, 20 тисяч пляшок, що порівняно з заводськими обсягами є дрібним оптом, можна купити по 60 коп за одиницю.

Знову припускаємо, що у 2010 році завод розлив близько 4 млн літрів горілки, а в 2011 році ситуація не погіршилася, і розлив був таким же.

Якщо всю цю горілку розлити у найпоширеніші півлітрові пляшки, знадобиться 8 млн пляшок. Тепер множимо ці вісім мільйонів на 60 коп (ціна за порожню горілчану пляшку «все можна»). Отримуємо цифру у 4,8 млн грн.

А ось це вже цікаво. **Виявляється, що навіть сплативши 24 млн грн, завод переплатив майже у 5 разів!**

Звісно, це дуже приблизні розрахунки. Але вони дають розуміння, чому ніхто не хоче зізнаватися, скільки ж пляшок купив президентський завод напередодні Нового року.

ДУС ПРИХОВУЄ ІНФОРМАЦІЮ

Отже, припускаємо, що на Житомирському заводі вибухово зросло виробництво. І якщо сума закупівлі пляшок зросла з 24 до 206,6 млн грн, то і обсяги зросли так само – **у 8,6 рази?**

Але офіційна статистика підтверджує, що 2011-го виробництво алкоголю загальною у державі значно зменшилося. Торік в Україні виготовили 33,2 млн декалітрів горілки та інших міцних спиртних напоїв. У 2010 році було вироблено 42,3 млн дал. У 2009-му – 42,2 млн дал.

То ж звідки у Житомирського лікєро-горілчаного заводу такий оптимізм, що після зменшення виробництва він закуповує у 8,6 (!) разів більше пляшок?

Може, він закупився на десять років наперед? Чи він не збирається пропускати через касу всю вироблену продукцію?

Щоб не фантазувати на делікатну тему «чорного ринку» горілки, ми звернулися до Державного управління справами з проханням надати можливість відвідати легендарне виробництво та поспілкуватися з його керівниками.

Телефоном у ДУСі одразу повідомили, що це режимний об'єкт. А потім ще близько місяця готували відповідь на надісланий запит.

У отриманому листі нам пояснили, що прохання про відвідини музею були складені неправильно, а відеоматеріалів про завод і так повно в Інтернеті.

Нагадаю, авторові треба дізнатися лише одну цифру – кількість пляшок, куплених на 206 млн грн. Це інформація, яка і без того має бути опублікована у Віснику державних закупівель. Але ДУС завзято захищає свій режимно-горілчаный об'єкт.

Тому ми знову вдалися до розрахунків.

Припускаємо, що у 2010, 2011 та 2012 роках виробництво горілки на Житомирському заводі залишалося приблизно однаковим – 400 тис декалітрів на рік.

Якщо витрачені на порожні пляшки 206 млн грн поділити на 8 млн півлітрових пляшок, які знадобилися б щоб розлити всю (!) вироблену заводом торік горілку (за припущеними даними), отримуємо 25 грн за пляшку. А якщо мова йде про літрові пляшки, то це вже будуть 50 грн за одиницю.

Саме стільки, виходить, завод платить за порожню пляшку для горілки. Але за стільки ж можна купити пляшку з горілкою. Виникає питання, як підприємство закладає у ціну ще собівартість горілки, акцизи та прибуток?

Не дуже хочеться вірити, що підприємство використовує таку дорогу тару. Тому, фактично не допущені на виробництво, використовуємо єдиний доступний журналісту у таких випадках спосіб наблизитися до істини – розсилаємо запити.

Просимо ДУС, Держфініспекцію, ДП «Житомирський лікєро-горілочний завод» відповісти на одне-єдине питання: скільки пляшок купив завод на 206 млн грн?

Першу відповідь знаходимо у інтерв'ю, яке директор заводу Олександр Спірідонов дає «Урядовому кур'єру». У ньому він пояснює, що це за історія з пляшками.

Цитата з урядової газети від 6 березня 2012 року:

– «Із вражаючою періодичністю на сайтах з'являються чергові повідомлення про «зловживання» на Житомирському лікєро-горілочному заводі. Одне з останніх інформує про нібито закуплені на суму 206 млн грн пляшки.

До речі, такої кількості достатньо для забезпечення річної потреби всіх вітчизняних виробників горілки!».

Коментар Олександра Спірідонова цілком прогнозований: «Якби у підприємства було стільки вільних обігових коштів, то модернізацію Житомирського заводу та його Чуднівського філіалу, де, на жаль, ще не початий край роботи, давно було б завершено. Отож дай Боже стільки мати, скільки нам приписують. Хоча загалом йдеться аж ніяк не про безневинні жарти, бо, прагнучи дискредитувати конкурента, яким для них є наше державне підприємство, дискредитують державу. І що найобразливіше, без жодних для цього підстав».

Схоже, керівник державного підприємства не випишує Віснику держзакупівель, де час від часу фігурує і його завод. А цифру 206 млн грн ЗМІ не придумали, а взяли саме з цього офіційного видання.

Державна фінансова інспекція відповіла на наш запит, що не проводила жодних перевірок на підприємстві протягом останніх 14 місяців і, перебуваючи з інспекцією на заводі, перевірить інформацію, викладену у запиті.

ДУС відповіло наступне: «Державне підприємство «Державний лікєро-горілочний завод» не утримується за рахунок коштів державного бюджету і не отримує фінансової допомоги із державного бюджету на забезпечення своєї діяльності. Закупівля товарів, робіт та послуг здійснюється підприємством за рахунок коштів підприємства».

Отже, єдиним розпорядником інформації про кількість закуплених пляшок залишається сам завод. Всі відомства, які мали б контролювати роботу держпід-

приємства та реагувати на кричущі випадки порушень під час держзакупівель, вдали, що це їх не стосується.

На сам завод теж було направлено запит. Через кілька тижнів мовчанки, було вирішено спробувати щось дізнатися телефоном.

Дзвонимо на підприємство та просимо, щоб нас з'єднали з Мирославом Ігоровичем Кучером, заступником генерального директора, який у звітах про закупівлі пляшок значиться уповноваженою особою.

Секретар повідомляє, що він у відрядженні. Пояснюємо, що нам треба будь-яка людина з заводу, яка знає, скільки пляшок купив завод у грудні 2011-го. З'єднують з керівником юридичного департаменту заводу Ігорем Хрисюком.

Каже, що запит в очі не бачили, і взагалі – на надісланий факсом відповідати не збираються. (Між іншим, у законі про доступ до інформації сказано, що інформаційний запит може бути направлений звичайною поштою, електронною поштою або факсом).

А на нагадування, що держпідприємство має надати відповідь протягом п'яти робочих днів, юрист відповів: «Це ж не значить, що ви у нас можете витребувати все, що заманеться».

Ось що ще під час телефонної розмови повідомив представник заводу:

- Ми отримували від Держуправління (ДУС) лист від вашої редакції. Ми Держуправлінню надали відповідь і надали копії документів з додатком для вас.
- *А чому ви нам не відповідаєте, а Держуправлінню відповідаєте?*
- Ну це керівництво і я знаю, від кого я отримую запит. А від вас я не знаю. Я не бачу вашого посвідчення. Я не знаю, від кого я отримую факс. Не знаю, як він буде використаний (...). З подібних питань, які ви висвітлюєте, була перевірка фінансового управління. Єсть акти відповідні. Маса перевірок була. Це питання не закрите. Воно відкрите.
- *Тобто Держфініспекція вас перевіряла?*
- Канешно.
- *А Держфініспекція мені відповіла, що вона вас не перевіряла з цього приводу. Тобто вони мене обманюють?*
- (Сміється) Ну я не знаю, які питання ви їм ставили.
- *Теж саме, що і вам. Щодо закупівлі пляшок на 206 мільйонів гривень. Кількість пляшок чомусь не вказана у документації.*
- Ми на Держуправління навіть надіслали копії з обґрунтування, з переліком того, що закупили. Для нас це не є проблемою.
- *Сподіваюся, ми отримаємо відповідь і не будемо домислювати, що там сталося з 200 мільйонами.*
- (Сміється) Нічого.

Відповідь від заводу протягом п'яти робочих так і не надійшла. Як і від підприємства «Полісся-продукт», яке, власне, продавало ці вже міфологізовані пляшки.

ЩО ОЗНАЧАЄ ІСТОРІЯ З ПЛЯШКАМИ?

Нам доводиться домислювати.

Є дві найімовірніші версії, чому фантастична сума у 206 млн грн була витрачена на порожні пляшки, і чому кількість пляшок перетворилася мало не на державну таємницю.

Перша. **Замовник, тобто завод, змовився з «одним учасником» (ТОВ «Полісся-продукт»)**, та купив пляшки за настільки непристойною ціною, що тепер готовий порушувати законодавство, тільки б її не озвучувати.

Якщо це припущення є вірним, курівники ДУС також були зацікавлені у цій оборудці. Саме тому вони блокують журналістам доступ до інформації.

Друга. Всі ці пляшки справді потрібні заводу. У частину з них дійсно розіллють горілку для президента і для простих смертних, та відправлять у ДУС і на прилавки. Але це буде дуже-дуже маленька частинка, десь десята, враховуючи обсяги виробництва заводу.

В іншу тару теж наллють горілку, тільки вона вже не проходить по документах. У пляшки, куплені на 206 млн грн, можна розлити дві третини всієї горілки, яка була вироблена в Україні торік.

Звісно, заводу доведеться працювати у кілька змін. Але не забуваймо, що тіньовий ринок горілки складає 40-80% від усього ринку. Виробляти «ліву горілку» на президентському заводі – що може бути надійніше, прибутковіше та цікавіше!

Хоча, звісно, це всього лише версії. Можливо, зацікавлені сторони усе ж таки розкажуть про президентську супертару по 50 грн за пляшку?